

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

621

KISWAHILI

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka : 2005

MAELEKEZO.

1. Karatasi hii ina sehemu **A**, **B** na **C**.
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A** na maswali **mawili (2)** kutoka kila sehemu **B** and **C**.
3. Sehemu **A** ina alama **arobaini (40)** na sehemu **B** na **C** zina alama **thelathini (30)** kila moja.
4. Vifaa vya mawasiliano na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** ndani ya chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

SEHEMU A (Alama 40)

Jibu maswali yote katika sehemu hii

1. Taja mambo manne ya kuzingatia mwalimu anapochagua mbinu ya kufundishia.

Kwanza, mwalimu lazima aangalie malengo ya somo. Mbinu atakayochagua lazima iendane na malengo mahsusi yaliyowekwa, kwa mfano, kama lengo ni kufundisha stadi ya kuzungumza, basi mbinu ya majadiliano au kazi za vikundi inaweza kufaa zaidi.

Pili, ni kuzingatia kiwango cha wanafunzi. Mbinu itakayochaguliwa inapaswa kuendana na umri na uwezo wa wanafunzi. Kwa mfano, watoto wadogo hufaidika zaidi na mbinu za michezo au nyimbo badala ya mihadhara mirefu.

Tatu, mwalimu lazima aangalie muda uliopo. Baadhi ya mbinu kama ziara au uigizaji huchukua muda mrefu, hivyo mwalimu anapaswa kuhakikisha zinaendana na ratiba.

Nne, ni kuzingatia upatikanaji wa rasilimali. Mbinu bora ya kufundisha lazima izingatie vifaa na nyenzo zilizopo, vinginevyo itashindikana kuitekeleza kwa ufanisi.

2. Eleza kwa mifano tofauti kati ya shairi na methali.

Shairi ni tungo ya kifasihi inayofuata mpangilio wa vina na mizani, na mara nyingi hutumika kuonyesha hisia, mawazo au mafunzo kwa njia ya kishairi. Mfano, *“Nakupenda Kiswahili, lugha ya taifa letu”* ni shairi lenye mpangilio maalumu wa vina na mizani.

Methali ni semi fupi zenye busara na mafundisho ya kijamii ambazo mara nyingi hutumiwa na jamii kuelimisha au kuonya. Mfano, *“Asiyesikia la mkuu huvunjika guu”* ni methali inayofundisha umuhimu wa kusikiliza ushauri.

Tofauti ni kwamba shairi ni tungo yenye kanuni za kishairi na mara nyingi huimbwa au kusomwa kwa ladha ya kishairi, wakati methali ni semi zilizopitishwa kizazi kwa kizazi zenye lengo la kutoa fundisho la moja kwa moja.

3. Toa hoja nne zinazothibitisha umuhimu wa barua za magazetini kwa jamii.

Kwanza, barua za magazetini huelimisha jamii. Kupitia barua hizo, wananchi hueleza maoni yao kuhusu masuala ya kijamii, kisiasa na kiuchumi, hivyo kuelimisha wasomaji wengi.

Pili, barua hizi hutoa jukwaa la maoni ya wananchi. Ni njia ya raia wa kawaida kushiriki katika mijadala ya kitaifa bila kulazimika kushiriki majukwaa makubwa.

Tatu, barua za magazetini hufanya kazi ya kuonya au kukosoa kwa njia ya heshima. Mfano, barua inaweza kueleza matatizo ya huduma za jamii na kutoa mapendekezo ya maboresho.

Nne, barua hizi huhifadhi historia ya mitazamo ya kijamii. Zikitunzwa, barua za magazetini huwa kumbukumbu ya namna jamii ilivyokuwa ikifikiri na kujadili masuala kwa nyakati fulani.

4. Bainisha hatua nne ambazo mwanafunzi anafuata kusikiliza na kuelewa hotuba.

Kwanza, mwanafunzi huelekeza umakini wake kwa mzungumzaji kwa kufuata kwa makini bila vishawishi.

Pili, hutafsiri ujumbe wa hotuba kwa kuunganisha maneno na muktadha wake. Mfano, akisikiliza hotuba ya maadili, hufikiria namna ujumbe unavyohusiana na maisha yake.

Tatu, huweka kumbukumbu kwa kutia alama au kukumbuka hoja kuu zinazotolewa na mzungumzaji.

Nne, mwanafunzi hutoa mrejesho kwa kuuliza maswali au kutoa maoni yake baada ya hotuba, jambo linaloonyesha kuwa amelewa na kuichakata.

5. Eleza tofauti kati ya muhtasari wa Kiswahili na mtaala wa elimu.

Mtaala ni mwongozo mpana unaoeleza sera, falsafa ya elimu, malengo makuu ya taifa na maudhui ya jumla ya masomo yote yanayofundishwa kwa ngazi fulani. Mfano, mtaala wa elimu ya msingi unaeleza masomo yote yanayofundishwa kuanzia darasa la kwanza hadi la saba.

Muhtasari ni mwongozo mahsusi wa somo moja unaoeleza mada, malengo mahsusi, mbinu za kufundishia na njia za kutathmini. Mfano, muhtasari wa Kiswahili kwa darasa la tano unaeleza mada za Kiswahili pekee na namna ya kuzifundisha.

Tofauti kuu ni kwamba mtaala unahusu somo zote kwa ujumla, lakini muhtasari unahusu somo moja kwa kina.

6. Toa hoja nne kuthibitisha umuhimu wa nyimbo katika malezi ya watoto.

Kwanza, nyimbo hufundisha maadili ya kijamii. Watoto hujifunza heshima, mshikamano na mshirikiano kupitia nyimbo wanazoimba.

Pili, nyimbo husaidia kukuza lugha. Mtoto anapojifunza nyimbo mpya, anajifunza maneno mapya na jinsi ya kuyatamka kwa usahihi.

Tatu, nyimbo huchochea ubunifu na fikra. Kupitia nyimbo, mtoto hujifunza kufikiria kwa picha na kujenga kumbukumbu ya muda mrefu.

Nne, nyimbo hutoa burudani na furaha. Watoto huimba wakiwa shuleni au nyumbani na hii huwajengea hali ya furaha ambayo huchangia ustawi wao wa kisaikolojia.

7. Eleza sifa nne za insha bora.

Kwanza, insha bora ina utangulizi unaovutia na unaoeleza wazi mada inayojadiliwa.

Pili, insha bora ina mwili wenye mpangilio mzuri wa hoja unaofuata mfululizo wa mawazo.

Tatu, insha bora hutumia lugha fasaha na sahihi isiyo na makosa ya kisarufi.

Nne, insha bora huisha kwa hitimisho linalojumuisha hoja kuu na kuacha msomaji akiwa na ujumbe wa wazi.

8. Bainisha faida nne za mwalimu kutumia vitabu vya rejea katika ufundishaji.

Kwanza, vitabu vya rejea humsaidia mwalimu kupata mifano ya ziada ya kufafanua dhana.

Pili, vitabu hivi humpa mwalimu mbinu mbalimbali za kufundishia mada moja.

Tatu, humwezesha mwalimu kuboresha ufundishaji wake kwa kupata taarifa mpya na sahihi zaidi.

Nne, vitabu vya rejea hupunguza utegemezi wa kitabu cha kiada pekee na hivyo kuongeza wigo wa maarifa ya wanafunzi.

9. Taja mambo manne yanayoweza kujitokeza katika mwongozo wa usahihishaji.

Kwanza, mwongozo huonyesha majibu ya mfano kwa kila swali.

Pili, huonyesha mgawanyo wa alama kwa kila sehemu ya jibu.

Tatu, hutoa maelekezo ya namna ya kushughulikia majibu yanayofanana lakini si sahihi kabisa.

Nne, huonyesha alama kamili zinazoweza kupatikana kwa kila swali ili kuhakikisha usawa wa tathmini.

10. Eleza umuhimu wa kuandika shajara ya kazi kwa mwalimu wa Kiswahili.

Kwanza, shajara hufanya kazi kama kumbukumbu ya kazi zote zilizofanywa darasani. Hii humsaidia mwalimu kufuatilia maendeleo ya kazi yake.

Pili, shajara husaidia kupanga ratiba ya masomo kwa wiki, mwezi au muhula mzima, hivyo kurahisisha utekelezaji wa masomo.

Tatu, shajara ni rejea muhimu kwa mwalimu mwingine iwapo atachukua nafasi ya kufundisha darasa hilo.

Nne, shajara husaidia katika tathmini ya kazi za mwalimu, kwani huonyesha ni mada zipi zimefundishwa na ni zipi bado.

11. Kwa hoja tano, eleza nafasi ya maswali na majibu katika kukuza fikra za wanafunzi.

Kwanza, mbinu ya maswali na majibu huchochea mwanafunzi kufikiri kwa haraka. Mwalimu anapouliza swali, mwanafunzi hujifunza kutafuta jibu kwa kutumia maarifa aliyopata na hivyo kuimarisha uwezo wa kufikiri kwa papo kwa papo.

Pili, mbinu hii huchochea utafiti wa kina. Baadhi ya maswali ya mwalimu hayana majibu ya moja kwa moja, hivyo mwanafunzi hulazimika kuchambua kwa undani ili kupata jibu sahihi. Hali hii humfanya mwanafunzi kuwa mchambuzi mzuri wa mambo.

Tatu, maswali na majibu hujenga ujasiri wa kujieleza. Mwanafunzi anapojibu maswali darasani, hujifunza kuzungumza mbele ya wenzake na kueleza mawazo yake kwa ufasaha bila woga.

Nne, mbinu hii huwasaidia wanafunzi kutathmini uelewa wao. Wanafunzi wanapoulizwa maswali na kushindwa kujibu, hujifunza kuwa bado wanahitaji kusoma zaidi na kurekebisha mapungufu yao.

Tano, maswali na majibu huimarisha kumbukumbu. Maswali yanaporejelewa mara kwa mara, mwanafunzi hujifunza kukumbuka hoja kuu kwa urahisi na kuziunganisha katika mazingira mapya.

12. Jadili hatua nne za mchakato wa ujifunzaji wa Kiswahili.

Hatua ya kwanza ni upokeaji wa maarifa. Katika hatua hii mwanafunzi hupokea maarifa mapya kutoka kwa mwalimu au vitabu. Hii ni hatua ya mwanzo ambapo mwanafunzi hutegemea zaidi kusikiliza na kuona.

Hatua ya pili ni uchakataji wa maarifa. Hapa mwanafunzi huchambua maarifa aliyopokea kwa kuyalinganisha na uzoefu wake. Kwa mfano, akifundishwa methali mpya, hujaribu kuifananisha na methali nyingine alizosisikia.

Hatua ya tatu ni matumizi ya maarifa. Katika hatua hii mwanafunzi hutumia ujuzi aliojifunza katika mazingira ya vitendo. Kwa mfano, hutumia methali alipokuwa akiongea au kuandika.

Hatua ya nne ni uhifadhi wa maarifa. Mwanafunzi hufanya mazoezi ya mara kwa mara na kushiriki mijadala ili kuhifadhi kile alichojifunza na kukitumia baadaye katika maisha ya kila siku.

13. Kwa hoja tano, thibitisha kuwa vitendawili ni sehemu ya urithi wa Kiswahili.

Kwanza, vitendawili hubeba historia ya jamii. Vimepitishwa kizazi hadi kizazi, na kila kizazi hujifunza kutumia vitendawili kama urithi wa kitamaduni.

Pili, vitendawili huonyesha ubunifu wa lugha ya Kiswahili. Lugha ya vitendawili hutumia picha na fumbo, jambo linaloonyesha utajiri wa Kiswahili katika sanaa ya usemi.

Tatu, vitendawili hufundisha maadili ya jamii. Mfano wa kitendawili kinachohusisha uaminifu humsaidia mwanafunzi kuelewa thamani za kijamii.

Nne, vitendawili hujenga mshikamano wa kijamii. Jamii inapokutana na kushiriki katika utatuzi wa vitendawili, hushirikiana na kuburudika pamoja, jambo linaloimarisha mshikikano wa kijamii.

Tano, vitendawili ni hazina ya elimu isiyoandikwa. Ni njia ya jamii kuwasilisha elimu kwa vizazi vipya kwa njia ya burudani na mafumbo.

14. Eleza sifa tano za mwandishi bora wa insha.

Kwanza, mwandishi bora hutumia lugha fasaha na isiyo na makosa ya sarufi. Lugha yake huonyesha uelewa wa kina wa Kiswahili.

Pili, huandika kwa mpangilio mzuri. Insha bora huwa na utangulizi unaovutia, mwili uliojaa hoja na hitimisho linalofunga mawazo kwa ufasaha.

Tatu, mwandishi bora hutumia msamiati mpana na wa kuvutia. Matumizi ya maneno mbalimbali yenye maana hufanya insha kuisimua kusomwa.

Nne, hutumia tamathali za semi kwa ustadi. Mwandishi bora hujua kuingiza tashibiha, methali na sitiari ili kuongeza mvuto wa maandishi yake.

Tano, mwandishi bora hutoa mifano ya kuunga mkono hoja zake. Mfano halisi huongeza uzito na kuaminika kwa insha.

15. Eleza sifa tano za zana bora za kufundishia.

Kwanza, zana bora lazima ziwe imara ili zidumu kwa muda mrefu na zitumike mara nyingi.

Pili, zinapaswa kuvutia wanafunzi ili kuamsha hamasa ya kushiriki katika masomo.

Tatu, zinapaswa kuwa halisi na kuonyesha uhalisia wa jambo linalofundishwa, jambo linalorahisisha uelewa.

Nne, zana bora ni rahisi kupatikana. Mwalimu hapaswi kukosa zana kwa sababu ni ngumu au ghali kupatikana.

Tano, zinapaswa kuwa rahisi kutumia kwa mwalimu na mwanafunzi, ili kila mtu aweze kuzitumia bila ugumu mkubwa.

16. Toa faida tano za mitihani kwa mwalimu na mwanafunzi.

Kwanza, mitihani humpa mwalimu nafasi ya kutathmini uelewa wa wanafunzi wake. Anaweza kujua ni wapi mwanafunzi ameimudu na wapi hajafikia.

Pili, mitihani hujenga nidhamu ya kujisomea kwa mwanafunzi. Kwa kuwa anajua atapimwa, mwanafunzi hulazimika kujisomea mara kwa mara.

Tatu, mitihani hutoa mrejesho kwa mwalimu kuhusu ufanisi wa mbinu zake za kufundishia. Ikiwa wanafunzi wengi wanashindwa, inamaanisha mwalimu anapaswa kuboresha mbinu zake.

Nne, mitihani husaidia kuhifadhi kumbukumbu za maendeleo ya mwanafunzi. Matokeo ya mitihani hutumika kufuatilia mabadiliko ya kitaaluma kwa muda mrefu.

Tano, mitihani humwandaa mwanafunzi kwa maisha ya baadaye kwani hupitia mitihani mikubwa ya kitaifa na pia changamoto zinazohitaji nidhamu na maandalizi.

17. Jadili mbinu tano zinazoongeza ushirikiano wa wanafunzi darasani.

Mbinu ya kwanza ni kazi za vikundi. Hii huwafanya wanafunzi washirikiane kupanga, kujadili na kuwasilisha pamoja.

Mbinu ya pili ni michezo ya kielimu. Michezo ya maswali na majibu hujenga mshikikano na kuondoa ushindani wa uhasama.

Mbinu ya tatu ni uigizaji wa majukumu. Wanafunzi wanaposhiriki katika igizo, huchukua nafasi tofauti na kushirikiana kufanikisha somo.

Mbinu ya nne ni miradi ya pamoja. Mwalimu akiwapa wanafunzi kazi kubwa ya pamoja, huwalazimisha kushirikiana kukamilisha jukumu hilo.

Mbinu ya tano ni mijadala ya darasa. Hii huwapa wanafunzi nafasi ya kushirikiana kutoa hoja na kuunga mkono wenzao katika kutafuta suluhu ya tatizo la pamoja.

18. Eleza changamoto tano za kutumia mbinu ya ziara katika ufundishaji.

Kwanza, changamoto ya gharama. Ziara zinahitaji fedha za usafiri na vifaa ambavyo mara nyingi shule haziwezi kumudu.

Pili, changamoto ya muda. Ziara huchukua muda mwingi, jambo linalopunguza ratiba ya masomo mengine.

Tatu, changamoto ya usalama. Wanafunzi wanapokuwa kwenye mazingira mapya, wanaweza kukumbana na hatari za kiafya au za ajali.

Nne, changamoto ya idadi ya wanafunzi. Ikiwa wanafunzi ni wengi, mwalimu anaweza kushindwa kuwasimamia wote ipasavyo.

Tano, changamoto ya maandalizi. Ziara huhitaji mipango ya mapema, vibali na maandalizi ya kina, jambo ambalo mara nyingine huchelewesha au kuzuia utekelezaji wake.